

Nr 189.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående förvärvande för statens räkning av vissa enskilda tillhöriga vattenfall i Motala ström m. m.; given Stockholms slott den 4 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen dels medgiva, att avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Motala ströms kraftaktiebolag angående förvärvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning av vissa fastigheter vid Motala ström m. m. må avslutas i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid statsrådsprotokollet fogat förslag till sådant avtal, med rätt för Kungl. Maj:t att i avtalet vidtaga de smärre ändringar, som kunna finnas påkallade;

dels medgiva, att vattenfallsstyrelsen må till Motala verkstads nya aktiebolag i utbyte mot för en tillämnad kraftverksanläggning i närheten av Motala erforderlig mark bortskifta den del av det kronan tillhöriga utmålet till Duvedals såg, som icke för kronans räkning erfordras;

dels ock för inlösen av mark och byggnader samt vidtagande av andra förberedande åtgärder, som för den blivande kraftverksanläggningen kunna erfordras, för år 1918 bevilja ett reservationsanslag av 100,000 kronor, att utgå av lånemedel, ävensom besluta, att i 1918 års riksstat de bland inkomsterna upptagna lånemedel för produktiva ändamål skola höjas med motsvarande belopp.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Oscar von Sydow.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
4 april 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÅRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Departementschefen, statsrådet von Sydow anförde:

Uti skrivelse den 23 februari 1917 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om godkännande av ett mellan styrelsen och Motala ströms kraftaktiebolag träffat avtal, varigenom kronan skulle förvärva de i enskild ägo befintliga vattenfall jämte utmål m. m. i Motala ström mellan Vättern och Boren.

Vattenfallsstyrelsen har i skrivelsen anfört följande:

Vattenfalls-
styrelsens
framställning.

»Vattenfallsstyrelsens ifrågavarande förslag har till ändamål att möjliggöra uttagandet av Motala ströms vattenkraft mellan Vättern och Boren på ett mera rationellt sätt än för närvarande är fallet genom att på en hand hos kronan samla all vattenrätt å nämnda sträcka samt därjämte att bereda möjlighet för en blivande reglering av vattenavrinningen i älven i dess helhet. Redan i järnvägsstyrelsens underdåniga skrivelse den 28 november 1906 rörande inköp av vissa vattenfall i samma ström vid Ljung m. fl. fastigheter framhöll nämnda styrelse önskvärdheten av, att samtliga fall mellan Vättern och Holmsbron och helst även

de mellan Holmsbron och Boren belägna samlades på en hand, enär därigenom en betydlig vinst kunde påräknas gentemot det nuvarande synnerligen ofullkomliga utnyttjandet av vattenkraften medelst en stor mängd små och oekonomiska vattenverk. Järnvägsstyrelsen framhöll tillika, att, då kronan ägde så betydliga andelar av dessa fall, och det för en enskild torde vara svårt åstadkomma en sammanslagning av alla fallen, det syntes järnvägsstyrelsen vara lämpligt, att kronan av nationalekonomiska skäl — även fränsett järnvägsdriften — fullföljde denna plan.

Innan vattenfallsstyrelsen närmare redogör för de olika förslag, som till denna plans förverkligande framlagts under de därpå följande åren, torde det vara lämpligt att i största korthet redogöra för vattenkraftens fördelning i Motala ström mellan Vättern och Roxen på dess olika sträckor, särskilt med hänsyn till vad kronan därav äger. Detta framgår i ungefärliga tal av följande tabell:

Sträckning och vattenfall.	Fallhöjd i meter.		Motsvarande i mill. kilowattimmar.		
	Summa.	Därav kronan tillhörig.	Summa.	Därav kronan tillhörig.	Därav kronan förpliktad avstå till annan.
a) Vättern—Boren	15	—	30	—	—
Därav kronan nu tillhöriga Motala Herrgårds- och Storgårdskvarn, Kniphammaren, Bryggeriet Oscar samt Duvedals Kvarn och Säg...	—	3.9	—	7.8	—
b) Boren—Norrby sjön	8	—	16	—	—
Därav kronan nu tillhöriga fyra smärre fall under Kungs Norrby Kungsgård	—	3.7	—	7.4	—
c) Norrby sjön—Roxen	32	—	64	—	—
Därav kronan genom köp under åren 1906 och 1907 förvärvat den till Råby, Ljung och Jakobslund hörande vattenrätt	—	27.7	—	55.4	—
På grund av bestämmelse vid nyssnämnda köp har kronan förpliktat sig till evighetsleverans till Norrköpings stad och Chokladfabriksaktiebolaget Motala, vilka leveranser motsvara	—	—	—	—	17.9
samt en leverans på 30 år till Ljungs egendom, motsvarande	—	—	—	—	3.2
Vidare äger kronan av den på grund av arrendeavtal i Nykvarns kraftstation utnyttjade vattenkraften	—	2.1	—	4.2	—
Summa	55	37.4	110	74.8	21.1

Såsom av denna tabell framgår, är å sträckan Vättern—Boren den ojämförligt större delen av vattenkraften i enskild ägo. Genom det förvärv, som i bilagda avtal ifrågasatts, skulle emellertid all enskild vattenrätt övergå till kronan,

motsvarande 11,1 meter eller c:a 22,2 miljoner kilowattimmar, därav dock kronan skulle som köpeskilling till Motala ströms kraftaktiebolag, här nedan benämnt kraftbolaget, vilket för närvarande lyckats samla all enskild vattenrätt på en hand, förbinda sig till en evighetsleverans av c:a 9 miljoner kilowattimmar.

Å sträckan Boren—Norrbysjön äger däremot kronan ungefär halva vattenkraften; återstoden äges av kraftbolaget eller sålunda samma part, som i bilagda kontrakt erbjuder kronan att förvärva den under enskild disposition varande vattenrätten å sträckan Vättern—Boren. Det har under sådana omständigheter syntts styrelsen lämpligt att samtidigt söka åvägabringa en uppgörelse med kraftbolaget, varigenom kronan tillförsäkrades ett bestämmande inflytande på vattenframsläppningen mellan Boren och Norrbysjön. En bestämmelse härom, vartill styrelsen längre fram återkommer, har för den skull influtit i kontraktets 14 §. Styrelsen tillåter sig i detta sammanhang erinra, att styrelsen redan år 1912 sökt få till stånd en överenskommelse mellan kronan och kraftbolaget, varigenom kronan skulle förvärva dels viss, bolaget tillhörig andel i vattenkraften vid Motala (Holms och Spolegårds kvarnar med utmål m. m.), dels ock bolagets kraftstation vid Nääs, däri ingående den under enskild äganderätt hörande vattenrätt mellan Boren och Norrbysjön. Förslaget härom, som överlämnades med underdånig skrivelse den 31 mars 1913, vann emellertid icke Eders Kungl. Maj:ts gillande.

Å sträckan Norrbysjön—Roxen slutligen äger kronan, såsom framgår av ovan intagna tabell, den ojämförligt största delen, förvärvad — i den mån den ej redan tidigare tillkom kronan såsom ägare av gammal kronojord — åren 1906 och 1907 genom järnvägsstyrelsen för en blivande elektrifiering av järnvägsnätet. I enskild ägo befinner sig endast den till strömmens södra strand å stycket närmast Roxen belöpande vattenrätt, vilken utnyttjas i Nykvarns kraftstation, tillika med den kronan tillhöriga, under norra stranden lydande vattenrätten jämlikt kontrakt med domänstyrelsen av den 1 och 7 maj 1903, gällande intill den 1 juni 1928. Frågan om förvärv av Nykvarns kraftstation jämte därtill hörande, enskild tillhörig vattenrätt har jämväl av vattenfallsstyrelsen bragts på tal i underdånig skrivelse den 12 mars 1913, men fann Eders Kungl. Maj:t icke skäl att i ärendet avlåta nådig proposition.

I ovan intagna tabell har såsom kronan tillhörig angivits den vattenrätt, som ostridigt tillkommer kronan. Några rättegångar för fastställande av den rätt, som därutöver möjligen kan tillkomma kronan, hava, vattenfallsstyrelsen veterligt, icke blivit förda. För utrönande av kronans rätt i nu antydda hänseende anhöll emellertid styrelsen i skrivelse den 10 december 1915 hos kammarkollegium om utredning i fråga om äganderätten med avseende på grund och vatten i Motala ström å ifrågavarande sträcka samt de invid strömmen här belägna vattenområden. Kammarkollegii särdeles vidlyftiga utredning härutinnan, som är utförd av revisionssekreteraren, numera häradshövdingen Th. Borell, har legat till grund vid beräkningen av det kraftbolaget, såsom representant för all kronan icke tillhörig vattenrätt i strömmen tillkommande kraftbelopp. Häradshövdingen Borell har jämväl på anmodan biträtt vattenfallsstyrelsen vid avfattningen av kontraktet till de delar, som angå förvärv av vattenfall och fastigheter.

I detta sammanhang vill styrelsen erinra om, att Motala verkstads nya aktiebolag, här nedan benämnt verkstaden, på grund av upplåtelse från Göta kanalbolag, här nedan kallat kanalbolaget, uttager vatten för industriellt ändamål ur kanalen. Denna verkstadens rätt, som ägt bestånd sedan lång tid, är ingalunda oomtvistlig. Emellertid har det lyckats kraftbolaget att med verkstaden

och kanalbolaget träffa avtal om avlösning av denna kraftuttagning och dess ersättande av elektrisk energi, vilken kraftbolaget utan särskild kostnad för kronan skall leverera verkstaden av det kraftbolaget enligt det bilagda avtalet tillkommande energibeloppet. Detta innebär givetvis en stor fördel för kronan.

Den kronan ostridigt tillkommande vattenrätt är, såsom anges i tabellen här ovan, bunden vid vissa i strömmen uppförda kvarnar och verk. Dessa äro för närvarande utarrenderade, men arrendetiderna utlöpa inom närmaste tiden och komma då antingen alls icke att förnyas eller förnyas endast på mycket kort tid. Ett undantag bildar den s. k. Motala Kniphammare, som enligt kontrakt den 11 juni 1683 uppläts av kronan på arrende till Anders Abelsson för uppförande av en kniphammare. Lägenheten, som ännu innehaves av Abelssons avkomlingar, är emellertid fortfarande av krononatur, och ansökan av innehavarna att få skatteköpa lägenheten har av Eders Kungl. Maj:t den 8 mars 1895 avslagits. I kammarkollegii utlåtande över ansökningen heter det, att »även om farled i Motala ström eller sänkning av Vättern, såsom sökandena förmenat, icke någonsin skulle ifrågakomma, lägenheten likväl framdeles torde kunna bli för annat allmänt ändamål behöflig samt densamma i allt fall icke vore av beskaffenhet att kunna eller böra i vanlig ordning skatteförsälas». De nuvarande innehavarnas besittningsrätt torde för den skull icke kunna anses vara av den natur, att den utgör hinder för kronan att för allmännyttigt ändamål återtaga lägenheten. Emellertid finnes å densamma ett flertal byggnader och anläggningar, som tillhöra innehavarna, och för vilka kronan, i händelse att fallet utanför lägenheten skall indämmas, måste anses skyldig att till innehavarna erlagga lösen, som dock knappast kan komma att uppgå till något större belopp.

Ovan har redogjorts för, hurusom fallen mellan Vättern och Boren till mindre del tillhöra kronan och till större delen enskilda personer eller företag, och att fallen utnyttjas i ett flertal mindre, omoderna anläggningar, vilka icke kunna på rationellt sätt tillgodogöra sig vattenkraften. Redan år 1911 påbörjades även underhandlingar med ett kraftbolaget närstående konsortium angående uppgörelse med kronan om samarbete med syfte att utnyttja såväl kronans som de enskildas falldelar i en större gemensam kraftanläggning. Dessa underhandlingar hava fortsatt de följande åren ehuru med gradvis ändrat program. Det var från början konsortiets önskan att antingen självt utföra och bekosta hela anläggningen och därvid för längre tid arrendera kronans andel i fallsträckan eller ock gemensamt med kronan utbygga kraftstationen, så att konsortiet skulle tillgodogöra sig den enskilda tillhöriga vattenkraften och kronan åter statens vattenkraft, varvid vardera intressenten skulle bekosta en mot hans andel i vattenmängden svarande del av kostnaderna för den gemensamma kraftanläggningen. Kraftavsättningsmöjligheterna voro emellertid icke sådana, att något av dessa projekt mognade till utförande.

Under tiden växte Älvkarlebynätet ut, och träffades redan under år 1915 avtal med de första kraftkonsumenterna i Södermanland om kraftleverans från Älvkarleby. Redan då kunde skönjas, att ett blivande distributionsnät från Motala skulle så småningom växa samman med det mot söder strävande Älvkarlebynätet, och att man därför från början borde inrikta sig på ett samarbete mellan dessa båda nät. Det visade sig vidare, att detta samarbete kunde ordnas så, att det tillförde staten väsentliga fördelar, såsom nedan närmare visas. Av denna anledning och med hänsyn till att utbyggandet av kraftstationen syntes bli ett väl stort företag för ovannämnda konsortium, uppgjordes av vattenfallsstyrelsen

följande plan för Motalafallens bebyggande, vilken blivit närmare fixerad i bifogade förslag till kontrakt mellan kronan och kraftbolaget, som inträtt i konsortiets ställe.

1:o) Kraftbolaget förvärvar och överlåter på kronan med full äganderätt all den vattenkraft mellan Vättern och Boren, som ej redan är i kronans ägo, samt äganderätten till den mark och de byggnader, som behöva inköpas i och för fallens sammanförande i en kraftstation, däri inberäknad den vattenkraft, som nu disponeras av verkstaden.

2:o) Kronan bygger och bekostar kraftanläggningen och omhändertager driften av densamma.

3:o) Kronan lämnar kraftbolaget för all framtid 30 % av kraften i fallen mellan Vättern och Boren i form av elektrisk energi vid generatorspänningen i kraftstationen. Det kraftbelopp, som sålunda skall tillkomma kraftbolaget, uppgår dock till högst 3,333 kilowatt. Detta kraftbelopp utgör lika stor del av hela det i den blivande stationen installerade kraftbeloppet, som bolagets bidrag utgör av hela det beräknade värdet av anläggningen, inklusive mark, vattenrätt samt det kapitaliserade värdet av stationens underhåll och skötsel. Kronan är berättigad att leverera kraften från annan station, om så befinnes lämpligt, dock med bibehållande av bestämmelserna om kraftbelopp, leveranspunkt, spänning och ström-art oförändrade, därest icke annorlunda överenskommes.

4:o) Kraftbolaget förbinder sig ordna vattenavtappningen mellan sjön Boren och Kungs Norrbysjön i enlighet med de bestämmelser, som kunna komma att lämnas av kronan, dock så att bolaget genom elektrisk energi hålles skadeslöst för inskränknings i dess förfoganderätt över kraften vid Näås.

Det är detta förslag, som nu här framlägges i utarbetad form.

Här må nu först och främst anföras, vilka fördelar kronan kan hava av att vara ensam ägare till vattenfallen vid Motala.

Efter verkställd reglering av Vättern komma Motalafallen att lämna ett kraftbelopp av c:a 30 miljoner kilowattimmar under normala år, av vilka, sedan c:a 9 miljoner kilowattimmar tillhandahållits kraftbolaget, c:a 21 miljoner kilowattimmar kunna fritt disponeras av kronan. Genom överenskommelsen vinnes alltså möjlighet att rationellt tillgodogöra den energikvantitet, som redan tidigare tillhört kronan, d. v. s. c:a 7,8 miljoner kilowattimmar, varjämte tillföras kronan ytterligare c:a 13,2 miljoner kilowattimmar under normala år. Detta är ett relativt litet kraftbelopp i jämförelse med de c:a 300 miljoner kilowattimmar, som med nu installerat maskineri kunnat under gynnsamma förhållanden tillgodogöras vid Älvkarleby under normala vattenår. Men kraften har ett särskilt högt värde med hänsyn till fallets läge mellan Vättern och Boren och därav följande utomordentligt goda regleringsmöjligheter ävensom på grund av det värdefulla komplement, fallet utgör till Älvkarlebyanläggningen samt de s. k. järnvägsfallen mellan Kungs Norrbysjön och Roxen.

Vattenfallsstyrelsen har funnit det vara, nationalekonomiskt sett, oundgängligen nödvändigt att utsträcka Älvkarlebynätet till norra Södermanland med dess industricentra vid Eskilstuna och Södertälje och dess talrika medelstora och mindre kraftavnämare såsom Strängnäs, Mariefred, Nynäshamn, Åker, Nykvarn m. m. Då emellertid behovet av kraft i mellersta och södra Södermanland visat sig vara betydande, under det att vattenfall här nästan helt och hållet saknas, har det befunnits vara den enda rationella lösningen att förse även denna del av landskapet med kraft från Älvkarleby. Därvid har naturligt-

vis styrelsen jämväl letts av motivet att förse landsbygdens mindre konsumenter i största möjliga utsträckning med elektrisk energi och har vid uppgörandet av sitt förslag till distributionsnät för Södermanland tagit vederbörlig hänsyn därtill. Detta stora nät ligger med sina största kraftuttagspunkter på c:a 200 kilometers avstånd från Älvkarleby och c:a 100 kilometers avstånd från Västerås. Det har då framstått som ett önskemål att få ett stöd för detta kraftnät söder om Mälaren för utjämnning av kraftuttagningen å de långa linjerna från Älvkarleby och i någon mån som reserv vid driftstörningar. Dessa anspråk fyllas i hög grad av Motalastationen.

Vid samarbete mellan Älvkarleby- och Motalastationerna kommer den senare att användas som en toppbelastningscentral, som skummar av belastningsökningen under dagarna, så att de hårt belastade ledningarna från Älvkarleby och kraftstationen därstädes i allmänhet icke så mycket tagas i anspråk under dagarna utan i möjligaste mån avlastas denna tid av dygnet. Från Älvkarleby tages däremot kraft till nätet söder om Mälaren i övervägande grad under söndagar och nätter. På detta sätt kommer det relativt ringa energibeloppet vid Motala att få stor betydelse. Skulle vidare förbindelsen mellan Södermanlandsnätet och ledningarna norr om Mälaren avbrytas på grund av driftstörning, kan likaledes Motalastationen under kortare tid lämna betydande kraftbelopp.

Ångkraftstationen i Västerås är så belägen, att den med fördel kan tjänstgöra jämväl som lågvattenreserv för en kraftstation vid Motala.

Därest kraftstationen vid Motala utbygges enbart för trefasdrift, bör den enligt vattenfallsstyrelsens undersökningar utbyggas för minst 11,000 kilowatt, motsvarande en vattenmängd av c:a 100 sm³. Kronans kostnad för kraftstationen kan beräknas, exklusive värdet å den kronan redan nu tillhöriga vattenkraften samt exklusive ränteförluster, till c:a 3,000,000 kronor med de å-pris, som varit gällande år 1914 före kriget. Årskostnaderna, d. v. s. de årliga kostnaderna för personal och förbrukningsmateriel, avsättning till förnyelsefond samt 5 % ränta å anslagsmedel ävensom ränteförluster å dessa, kunna beräknas till 250,000 kronor. Frånräknat ränta å den staten nu tillhöriga och ännu icke värdesatta vattenkraften i fallen mellan Vättern och Boren kan alltså kostnaden för den energimängd, över vilken staten har fri dispositionsrätt, och som utgör 11,000 kilowatt med avdrag av 3,333 kilowatt, vilka enligt bilagda förslagskontrakt skulle tillkomma

kraftbolaget, eller sålunda 7,667 kilowatt, beräknas till $\frac{250,000}{7,667} = \text{c:a } 32.50$ kronor pr kilowatt. Därvid är dock att märka, att nämnda kraftbelopp av 7,667 kilowatt dels icke är tillgängligt året om före Vätterns reglering, dels icke kan uttagas dygnet om utan endast c:a 60 à 70 timmar per vecka, samt att man slutligen torde behöva räkna med ett konjunkturtillägg till anläggningskostnaderna av minst 20 %, även om anläggningsarbetena icke påbörjas förrän efter slutet av nu pågående krig.

Då hänsyn tagits till kostnaderna för kraftledningar och transformatorstationer för kraftens distribution samt kostnaderna för reservkraft från Västerås, har det visat sig, att full ränta kan även vid 20 % konjunkturtillägg ernås å det i kraftstationen nedlagda kapitalet redan före Vätterns reglering, men att någon vinst eller avkastning å det staten redan tillhöriga naturkraftvärdet icke kan ernås under detta skede. Efter Vätterns reglering torde däremot en i förhållande till företagets storlek fullt tillfredsställande avkastning även å naturkraften erhållas.

Vattenfallsstyrelsens önskan att Motalaanläggningen må omhändertagas av staten baserar sig emellertid ytterligare på en del allmänna fördelar, som därigenom ernås, nämligen:

1:o) De olika enskilda fallen äro för ögonblicket samlade på en hand, och det är sannolikt endast med statens tillhjälp denna omständighet kan leda fram till, att en mer rationell utnyttjning av Motalafallen kommer till stånd.

2:o) Genom utbyggnad av Motalafallen underlättas emellertid väsentligt regleringen av Vättern, emedan dammen för kraftstationen samtidigt kan bli regelringsdamm. Detta är av allmän fördel för alla ägare av vattenfall i Motala ström och icke minst till fördel för kronan såsom ägare av fall å större delen av sträckan mellan Vättern och Roxen.

3:o) Vattenfallsstyrelsen har lyckats att som komplement till överenskomsten med kraftbolaget angående Motalafallen ytterligare ordna avtappningen mellan sjön Boren och Kungs Norrbysjön på sätt, som är för kronans ändamål lämpligast, vilket kan bli till stort gagn vid utnyttjandet av fallen mellan Kungs Norrbysjön och Roxen.

4:o) Vattenföringen i Motala ström är för närvarande i allt väsentligt likformig med vattenföringen i Dalälven, ehuru vinterlågvattnet är något mindre utpräglat. Vid en blivande reglering av Vättern torde man emellertid inom vissa gränser kunna anordna avrinningen så, att Vättern får avbördä sitt vatten i rikligare mån under sådana perioder, då lågvatten råder i Dalälven, en anordning, som torde befinnas lämplig även därför, att på så sätt en gynnsam interferens bör komma till stånd mellan vattnet från Vättern och vattnet i Svartån från Sommen.

Vattenfallsstyrelsen har i stort sett tänkt sig en anläggning vid Motala ordnad på följande sätt. Över strömfåran förlägges vid Duvedals kvarn en damm, tillräcklig för uppdämning av strömmen ovanför till Vätterns högsta kända vattenstånd. I dammen förlägges kraftstation med fyra turbinkamrar för aggregat om vardera c:a 2,750 kilowatt, varvid dock åtgärder träffas för senare anordnande av ytterligare tvenne turbinkamrar av samma storlek, för den händelse kraftstationen kommer att i än högre grad användas som toppbelastningsstation. Det torde emellertid varken vara nödigt eller lämpligt att nu fastslå någon bestämd plan för kraftstationens utbyggande, utan bör denna fråga kunna anstå, till dess närmare utredning därom verkställts.

Vattenfallsstyrelsen har i kontraktet med kraftbolaget utgått ifrån, att den kraft, som skall lämnas som köpeskillning för de fall och fastigheter, som tillhandahållas av bolaget, skall levereras till bolaget från och med den 1 november 1919, vilket ansetts vara den tidpunkt, då kraftstationen borde varit färdig, om den påbörjats under innevarande år. Emellertid är det med hänsyn till nuvarande dyrtid ändamålsenligt att tills vidare uppskjuta arbetena med kraftstationens utbyggande, och anser vattenfallsstyrelsen det därför vara lämpligast att tills vidare lämna den kraft, som tillkommer kraftbolaget, från Älvkarleby kraftverk. För den skull bör den kraftledning om 70,000 volt, som redan den 1 april innevarande år väntas bli färdigställd norrifrån till Kantorp, fortsättas över Finspong till Motala. Denna kraftledning har vattenfallsstyrelsen tänkt sig skola bekostas med det allmänna anslaget för distributionsanläggningar. Ledningarna böra, i likhet med vad som tillämpats på övriga ledningar, som byggts under sista året, utföras med trästolpar, med hänsyn till den abnorma kostnaden för järn, samt förses med klenast möjliga kopparledning.

Vattenfallsstyrelsen har i kontraktet med kraftbolaget förbundit sig att icke inom det område, över vilket kraftbolaget framdragit sina nät, leverera kraft till sådana abonnenter, till vilka kraftbolaget erbjuder sig leverera kraft till rimligt pris, dock med rätt för kronan att leverera kraft till statens bredspåriga järnvägar m. fl. allmänna ändamål. Detta förbehåll, vilket tydligen förebygger en oskäligen fördyring av den elektriska energien för konsumenterna inom det sålunda bolaget tillerkända området, har varit erforderligt, för att bolaget skulle äga trygghet för att icke staten, sedan bolaget inbjudit staten till samarbete, skulle genom konkurrens om abonnenterna bereda företaget svårigheter och göra detsamma mindre räntabelt.

Det har tagits under noggrant övervägande, huruvida det är lämpligt för staten att åtaga sig en kraftleverans för all framtid. Kraftbolaget har å sin sida starkt betonat nödvändigheten av att kraften icke berövas detsamma. Kontraktet innehåller bestämmelse om att, därest driften nedlägges vid den blivande kraftstationen vid Motala, kronan skall vara berättigad att upphöra med kraftleveransen emot skadestånd, uppgående till värdet vid tiden för driftens nedläggande av de strand- och vattenområden, vilka tillkommit bolaget före överlåtelsen av desamma å kronan. Sålunda kan kronan bli befriad från sitt åtagande, om kronan skulle upphöra med kraftverksdriften. Det har emellertid synts vattenfallsstyrelsen onödigt att införa annan rätt för kronan att frångå åtagandet om kraftleveransen till kraftbolaget, med hänsyn därtill att kronan kan leverera den bolaget tillkommande energien från vilken kraftstation som helst. Skulle i allmänhet rätt till avlösning förbehållits kronan, torde detta icke kunnat ske på annat sätt, än att kronan skulle betala värdet av kraften vid tiden för avlösningen, vilket värde då skulle behöva bestämmas efter kostnaderna för kraftens alstring på lämpligast sätt, men synes det, som om kronan, därest kronan fortfarande befattar sig med kraftgenerering, d. v. s. har Motalastationen i drift, lika gärna själv bör generera och tillhandahålla energien som utbetala en ersättning, motsvarande kostnaden för all framtid för denna kraftalstring.

De i kontraktet angivna fastigheter, som kronan med äganderätt skulle förvärva, hava i regel angivits med hänvisning till en som Bil. A vid kontraktet fogad, av lantmätare uppgjord karta jämte därtill hörande beskrivning, vilken senare dock ansetts för vidlyftig att biläggas handlingarna i ärendet. Denna beskrivning innehåller fullständiga uppgifter om de till inköp föreslagna områdenas arealer, i den mån dessa områden blivit bestämda med uppdrämningskurvan som gräns eller redan år 1908, då kartan upprättades, blivit som avsondringar fastställda. De från Charlottenborgs säteri upplåtna områdena hava sedermera blivit i laga ordning avsondrade och lagfarna. Vad slutligen angår de från Motala Backegård och Hårstorp avsondrade områden har norra gränsen för kronans förvärfv angivits å kartan med en röd, streckprickad linje. Gränsen för en uppdrämning till Vätterns vattenyta går här ännu mer nordligt, men vattnet skulle därvid komma att inkräkta på kanalbolaget och verkstaden tillhöriga områden, som dessa bolag icke äro villiga att för detta ändamål upplåta och som i varje fall skulle medföra ett intrång av sådan omfattning och till ett sådant värde, att det om möjligt bör undvikas. I planen för den blivande kraftstationen ingår fördensskull, att vid den i varje fall nödvändiga omläggningen av den allmänna väg, som i huvudsaklig sträckning från öster till väster framgår mellan strömmen och kanalen, förlägga denna väg på en vall, som tillika utgör skydd för kanalens och verkstadens norr därom belägna anläggningar. Det har fördensskull varit

nödvändigt att gentemot dessa bolag övertaga de förpliktelser, som kraftbolaget vid förvärfv av mark och vattenrätt åtagit sig och som återfinnas i 3 § av förslagskontraktet. Dessa villkor äro för övrigt icke av annan natur, än att vid den blivande synen för fastställande av villkoren för kraftverksbyggnaden kronan eljest torde hava blivit förpliktad att vidtaga anordningar av huvudsakligen enahanda slag.

Utöver den mark, som kraftbolaget enligt vad ovan sagts förpliktat sig att tillhandahålla, erfordras å platsen för den blivande dammanläggningen ytterligare områden av det nu verkstaden tillhöriga hemmanet Hårstorp. Styrelsen har fördens skull satt sig i förbindelse med verkstaden, som därvid förklarat sig villig överlåta nämnda mark mot ersättning antingen med samma areal av annan mark med för verkstaden lika värdefullt läge eller en kontant köpeskilling, beräknad efter 60 öre per kvadratmeter; dessutom fordrade verkstaden ersättning för å marken uppförda byggnader, vilken ersättning skulle utgå med samma belopp, vartill uppförandet av likadana byggnader enligt opartisk värdering vid tiden för de nu befintliga byggnadernas nedrivande beräknades uppgå. Av mark med för verkstaden lika värdefullt läge disponerar vattenfallsstyrelsen under sin förvaltning det å den kontraktet bilagda kartan (Bil. A) med grön färg utmärkta utmälet till Duvedals såg. Det vore önskligt, om vattenfallsstyrelsen finge rätt att vid uppgörelse med verkstaden låta detta utmål, som icke behöver tagas i anspråk för kraftverksbyggnaden, gå i byte, så långt det räcker, mot mark, som å kartan är belägen mellan samma utmål och utmälet för Duvedals kvarn, i den mån nämnda mark behöver för dammanläggningen tagas i anspråk. Emellertid är denna mark — såsom å kartan finnes utmärkt — upptagen av hus, nämligen verkstadens arbetarebostäder, vilka givetvis helst i god tid böra bortflyttas. För bortflyttande av dessa byggnader, en åtgärd, som givetvis måste ske på kronans bekostnad, och för inköp av den mark, som utöver markbytet kan anses erforderlig, ävensom för inlösen — enligt vad ovan sagts — av anläggningar och byggnader å Motala Kniphammare samt slutligen för vidtagande av andra dylika preliminära åtgärder för fallets bebyggande är ett anslag erforderligt, som dock synes vattenfallsstyrelsen icke behöva upptagas högre än 100,000 kronor.»

Under åberopande av vad vattenfallsstyrelsen sålunda anført angående de fördelar, som det nu föreslagna köpet ur flera synpunkter medför för kronan, har styrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte

ej mindre föreslå riksdagen att

dels medgiva, att avtal angående förvärvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning av de i omförmälda avtalsförslag angivna fastigheter m. m. må avslutas i huvudsaklig överensstämmelse med samma förslag, med rätt för Kungl. Maj:t att i avtalet vidtaga de smärre ändringar, som kunna finnas påkallade;

dels medgiva, att vattenfallsstyrelsen må till verkstaden i utbyte mot annan för den planerade kraftverksanläggningen erforderlig mark bortsökta det kronan tillhöriga utmälet till Duvedals såg;

dels ock för inlösen av mark och byggnader och vidtagande av andra preliminära åtgärder, som för en blivande kraftverksanläggning kunde erfordras, bevilja ett anslag av 100,000 kronor,

än även uppdraga åt vattenfallsstyrelsen att vidtaga de i anledning av köpet erforderliga åtgärder samt förordna, att de fastigheter jämte vatten- och fiskerätt, vilka vid ett godkännande av köpet skulle komma att tillfalla kronan, skola stå under vattenfallsstyrelsens förvaltning.

Mellersta Sverige söder om Dalälven är jämförelsevis fattigt på vattenkraft. En icke obetydlig kraftmängd är emellertid samlad i Motala ström mellan Vättern och Roxen. Denna vattenkraft är dock splittrad på många händer, varigenom svårighet uppstår att på ekonomiskt sätt tillgodogöra sig densamma. I den del av Motala ström, som är belägen mellan Vättern och Boren, är kronan sålunda ägare endast av en mindre del, omkring 25 procent, av vattenkraften, nämligen vad som därav tillkommer några vid nämnda ström belägna kronolägenheter. Mellan Boren och Norrbysjön äger kronan i det närmaste halva vattenkraften, nämligen fyra mindre fall, vilka äro utarrenderade till Motala ströms kraftaktiebolag och jämte bolagets egen vattenkraft i denna del av strömmen tillgodogöras i kraftstationen vid Näs. Av de mellan Norrbysjön och Roxen belägna vattenfallen äger kronan större delen. Sistnämnda kronan tillhöriga vattenfall hava i huvudsak förvärvats med användande av de medel om högst 5,000,000 kronor, som 1906 års riksdag anvisat till inköp av enskilda tillhöriga vattenfall, lämpliga för elektrisk drift å statens järnvägar.

Departements
chefen.

De nu meddelade uppgifterna avse den vattenrätt, som ostridigt tillkommer kronan. Till frågan om betydelsen av att kronan på grund av det s. k. vattenregalet tilläventyrs må äga vidsträcktare rätt till vattnet i Motala ström ber jag att få återkomma i det följande.

Givetvis är det ett allmänt intresse av största vikt att söka träffa sådana anordningar, att vattenkraften i Motala ström kan bliva på bästa sätt utnyttjad.

Såsom vattenfallsstyrelsen omnämner i sin nu ifrågavarande skrivelse, överlämnade styrelsen också redan med skrivelser den 12 och den 31 mars 1913 uppgjorda förslagskontrakt om inköp för kronans räkning av den återstående, enskilda tillhöriga vattenkraften i Motala ström mellan Boren och Roxen. Till följd av det betydande belopp, vartill köpeskillningarna skulle uppgå, fann Kungl. Maj:t emellertid icke skäl förelägga frågan för riksdagen.

För att på mera ekonomiskt sätt tillgodogöra kronans vattenkraft i den omkring 4 kilometer långa sträckan av Motala ström mellan Vättern och Boren började vattenfallsstyrelsen därefter underhandlingar med ett konsortium, som enligt uppgift fått till stånd villkorliga avtal

om förvärvande av all enskilda tillhörig vattenrätt i denna del av strömmen. En gemensam damm, som skulle tillhöra kronan, var avsedd att anordnas, varjämte två sammanbyggda kraftstationer skulle uppföras. I den ena skulle kronans vattenkraft uttagas och i den andra den vattenkraft, som tillhörde konsortiet. Enär båda kraftstationerna skulle förläggas å kronolägenheten Duvedals kvarn, men konsortiet för att kunna anskaffa pengar till uppförande av sin kraftstation måste kunna såsom säkerhet erbjuda inteckningar i kraftstationen, föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 10 juli 1914, nr 245, riksdagen att medgiva visst ägoutbyte mellan kronan och konsortiet. Detta ägoutbyte, vartill riksdagen enligt skrivelse den 18 september 1914, nr 274, lämnade sitt tillstånd, kom emellertid icke till stånd, enär det vid fortsatta undersökningar visade sig önskligt, att endast en kraftstation anlades, på det att vattenkraften måtte kunna fullt ekonomiskt utnyttjas.

Sedan Motala ströms kraftaktiebolag förvärvat äganderätten till all enskilda tillhörig vattenkraft i Motala ström mellan Vättern och Boren, har vattenfallsstyrelsen nu med bolaget genom dess verkställande direktör uppgjort det till antagande överlämnade avtalet, vilket bolaget därefter å extra bolagsstämma den 15 mars 1917 beslutit att för sin del godkänna såsom för bolaget bindande. Enligt detta avtal, varav avtryck torde få bifogas detta protokoll, skulle hela fallhöjden mellan Vättern och Boren, omkring 15 meter, tillgodogöras i en av kronan anlagd kraftstation öster om Motala. Bolaget skulle till kronan med äganderätt överlåta och försälja sina falldelar i berörda del av vattendraget med tillhörande utmål samt förbinda sig att från ägarna av övriga fastigheter utmed ifrågavarande del av Motala ström anskaffa medgivande för kronan att uppdämma strömmens vatten till Vätterns högsta kända vattenyta utan skyldighet för kronan att utgiva ersättning för den skada, som därav kunde förorsakas. Till säkerhet för denna dämpningsrätt skulle bolaget tillhandahålla kronan servitutsinteckningar med bästa förmånsrätt i de fastigheter, för vilka medgivandet lämnats. De områden på marken, som skulle till kronan försälgas, framgå av en vid vattenfallsstyrelsens skrivelse fogad karta, vilken torde få såsom bilaga åtfölja protokollet.

Såsom köpeskilling för de fastigheter och rättigheter, som kronan skulle förvärva, skulle kronan förbinda sig att till bolaget för all framtid leverera högst 3,333 kilowatt. Därest driften nedlägges vid den blivande kraftstationen vid Motala, skulle kronan vara berättigad att upphöra med kraftleveransen emot skadestånd, uppgående till värdet

vid tiden för driftens nedläggande av de strand- och vattenområden, vilka tillkommit bolaget före överlåtelsen av desamma till kronan.

Vid kontraktets avslutande har man utgått ifrån, att den kraft, vilken av kronan skulle lämnas som köpeskilling, skulle levereras till bolaget från och med den 1 november 1919, vilket ansetts vara ungefär den tidpunkt, då kraftstationen bort kunna tagas i bruk, om den påbörjats under år 1917. Till dess kraftstationen blivit färdig, skulle kraften levereras från Älvkarleby. För detta ändamål skulle från Kantorp, i närheten av Flens järnvägsstation i Södermanland, varest för närvarande bygges en understation för Älvkarlebynätet, framdragas en ledning över Finspong till Motala. Genom denna ledning, vilken i alla händelser erfordras, därest, såsom förut omförmälts, den blivande kraftstationen vid Motala skall användas till utjämnande av belastningen å Älvkarlebynätet, skulle, så snart ledningen blivit färdig, kraft mot särskild betalning levereras till kraftbolaget till den 1 november 1919, då den i avtalet stadgade leveransen skulle taga sin början, ävensom till andra avnämare. Kostnaden för ledningen, uppgående till omkring 600,000 kronor, är avsedd att bestridas av medel, som riksdagen anvisat till utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk.

Den energikvantitet, som motsvarar de kronan nu tillhöriga fallen å ifrågavarande sträcka av Motala ström, uppgår till omkring 7,8 miljoner kilowattimmar, och det kraftbelopp, som skulle tillhandahållas bolaget, motsvarar omkring 9 miljoner kilowattimmar. Enär i kraftstationen skulle kunna genereras omkring 30 miljoner kilowattimmar, skulle alltså genom avtalet tillföras kronan omkring 13,2 miljoner kilowattimmar under normala år. Före Vätterns reglering skulle dock, beroende på Motala ströms vattenavbördning, kraftkvantiteten icke bliva så jämnt fördelad på årets olika månader, som sedermera skulle bliva förhållandet.

Det kraftbelopp, högst 3,333 kilowatt, vilket kronan såsom köpeskilling skulle för all framtid leverera till bolaget, har beräknats utgöra lika stor del av hela det i den blivande kraftstationen installerade kraftbeloppet, som värdet av bolagets försålda fastigheter och vattenrätt m. m. utgör av hela det beräknade värdet av anläggningen, däri inberäknat mark och vattenrätt samt det kapitaliserade värdet av stationens underhåll och skötsel.

Vid sina kalkyler har vattenfallsstyrelsen utgått därifrån, att, om man lägger till grund de pris, som voro gällande år 1914, kraftverksanläggningen skulle kunna utföras för omkring 3,000,000 kronor. Även

om anläggningen icke påbörjas förrän efter slutet av nu pågående krig, anser vattenfallsstyrelsen dock att ett konjunkturtillägg av minst 20 procent måste göras. På sätt av vattenfallsstyrelsens skrivelse närmare framgår, skulle, enligt en av styrelsen verkställd beräkning, full ränta å det nedlagda kapitalet erhållas redan före Vätterns reglering, men däremot icke någon avkastning å värdet av den staten nu tillhöriga vattenkraften. Emellertid har jag inhämtat, att nämnda beräkning är gjord synnerligen försiktigt, varför man, med ledning av de vid Älvkarleby kraftverk vunna erfarenheterna, kan vänta, att det ekonomiska resultatet blir väsentligt bättre. Efter Vätterns reglering väntas god avkastning även å kronans vattenkraft. Enär vid en reglering av Vättern sjöns medelvattenyta blott skulle obetydligt behöva höjas under vissa tider av året samt stränderna i allmänhet äro branta, bliva de ersättningar, som skola utgivas till strandägarna, icke avskräckande. Man kan därför vänta, att regleringen inom en ej avlägsen framtid skall komma till stånd.

Lämnar man denna kalkyl och utgår från å ena sidan det uppskattade värdet å nuvarande skick av den egendom, som bolaget överlåter till kronan, och å andra sidan det kapitaliserade värdet av det energibelopp, som kronan skall tillhandahålla bolaget, torde man med hänsyn till de beräkningar, som av vattenfallsstyrelsen förelagts mig, kunna påstå, att affären för kronan icke ställer sig oförmånlig.

Redan vad sålunda anförts synes innefatta tillräckliga skäl för avtalets godkännande. Emellertid skulle kronan genom avtalet tillföras åtskilliga andra fördelar av stort ekonomiskt värde. Genom att sjöarna Vättern och Boren med deras stora ytinnehåll kunna användas såsom regleringsmagasin, kan den i den blivande Motalastationen alstrade kraften på fördelaktigt sätt begagnas till att utjämna belastningen å den del av Älvkarlebynätet, som är belägen söder om Mälaren. Detta nät, varifrån redan nu levereras kraft till en stor del av Södermanland, skulle nämligen sammanbindas med nätet från den blivande kraftstationen vid Motala. Under sön- och helgdagar samt nätter skulle sålunda en del vatten innehållas i Vättern och kraft till nätet söder om Mälaren huvudsakligen levereras från Älvkarleby; under den tid på vardagarna, då fabrikerna äro i gång och kraftförbrukningen alltså är störst, skulle åter Motalastationen användas för att minska behovet av kraft från Älvkarleby. Efter Vätterns reglering vore vidare meningen att inom vissa gränser söka så ordna avrinningen, att Vättern får avbörd sitt vatten i rikligare mån under sådana perioder, då lågvatten råder i Dalälven. Genom att dammen för kraftstationen samtidigt skulle användas

för den blivande regleringen av Vättern, skulle anordningarna för denna reglering bliva billigare och fördel sålunda beredas kronan såsom ägare av fall i större delen av Motala ström. Vidare har vattenfallsstyrelsen lyckats såsom tillägg till överenskommelsen med kraftbolaget tillförsäkra sig rätt att ordna avtappningen mellan Boren och Norrbysjön på sätt, som för kronans ändamål är lämpligt. Detta kommer, bland annat, att medföra stora fördelar vid tillgodogörande av de för järnvägsdrift inköpta fallen mellan Norrbysjön och Roxen. Ur nationalekonomisk synpunkt är det slutligen av betydelse, att all vattenkraft mellan Vättern och Boren tillgodogöres i en kraftstation, varigenom största möjliga krafteffekt kan vinnas.

Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att det av vattenfallsstyrelsen preliminärt träffade avtalet av staten godkännes. Ett dylikt godkännande skulle för närvarande icke medföra behov av annat anslag än 100,000 kronor för inlösen av mark och byggnader samt vidtagande av andra förberedande åtgärder, som kunna erfordras för den blivande kraftverksanläggningen. Genom avtalet skulle emellertid staten, såsom nämnt, bliva pliktig att framdeles utföra berörda anläggning, vilken dock vattenfallsstyrelsen med hänsyn till nuvarande höga pris på byggnadsmaterialier anser böra tills vidare uppskjutas.

Uti ett av kammarkollegium på begäran av vattenfallsstyrelsen afgivet yttrande angående äganderätten med avseende å grund och vatten i Motala ström har kollegium anfört, att det kan ifrågasättas, huruvida ej kronan på grund av det s. k. vattenregalet äger vidsträcktare rätt till vattnet i Motala ström än den, som är beroende på kronans rätt till strand och till särskilda lägenheter i strömmen. Slutgiltigt avgörande beträffande vattenregalet i Motala ström kan emellertid, säger kammarkollegium, givetvis ej vinnas annorledes än genom rättegång, vilken dock i varje fall ej synes böra anhängiggöras, förrän den pågående allmänna utredningen angående kronans vattenregalrätt blivit slutförd. Skulle det emellertid ur det allmännas synpunkt anses lämpligt att, utan sådant avgörande, uppgörelse, på sätt vattenfallsstyrelsen ifrågasatt, träffas angående rätten till ifrågavarande vattendrag, lära så starka skäl förefinnas för kronans nu angivna anspråk, att detta bör kunna öva inflytande vid bestämmande av den rätt till vattenkraft i strömmen, som skall tillkomma kronan.

Så har även vid uppgörande av ifrågavarande avtal ägt rum. På sätt jag förut omförmålt, skulle nämligen kronan, utöver den kronan nu tillkommande energikvantiteten av omkring 7,8 miljoner kilowattimmar, tillföras ytterligare 13,2 miljoner kilowattimmar. Härtill kommer

vidare, att det ur nationalekonomisk synpunkt är av stor betydelse, att de i en tätt befolkad och rik bygd belägna vattenfallen snarast möjligt tagas i bruk för att tillgodose behovet av elektrisk energi för drivkraft och belysning. Synnerligen starka skäl skulle därför fordras, för att man skulle vänta med fallens utbyggande, till dess den allmänna utredningen om kronans vattenregalrätt blivit slutförd och en blivande rättegång avgjorts.

För utförande av dammbyggnaden erfordras ett område, som tillhör Motala verkstads nya aktiebolag. Detta bolag har efter av vattenfallsstyrelsen förda förhandlingar förklarat sig villigt att till kronan överlåta berörda område, antingen mot att annan mark med samma areal och med för bolaget lika värdefullt läge lämnas i ersättning eller mot en kontant köpeskilling beräknad efter 60 öre per kvadratmeter. Dessutom skulle verkstadsbolaget för å området befintliga byggnader bekomma ersättning med det belopp, vartill uppförandet av likadana byggnader enligt opartisk värdering vid tiden för de nu befintliga byggnadernas nedrivande beräknas uppgå. Av mark med för verkstadsbolaget lika värdefullt läge disponerar vattenfallsstyrelsen under sin förvaltning det å bilagda karta med grön färg utmärkta utmålet till Duvedals såg, vilket alls icke eller åtminstone endast till mindre del behöver tagas i anspråk för kraftverksbyggnaden. Vattenfallsstyrelsen har därför hemställt om bemyndigande att låta detta utmål, så långt det räcker och icke behöves för kronans räkning, gå i byte mot verkstadsbolaget tillhörig mark. Häremot synes mig intet vara att erinra.

Enär det, i händelse av avtalets godkännande, nu erforderliga beloppet å 100,000 kronor lär böra bestridas av lånemedel, torde vid bifall till framställning om anvisande av detta anslag de i statsverkspropositionen bland inkomsterna upptagna lånemedel för produktiva ändamål böra höjas med motsvarande belopp.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Motala ströms kraftaktiebolag angående förvärvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning av vissa fastigheter vid Motala ström m. m. må avslutas i huvudsaklig överensstämmelse med det vid protokollet fogade förslag till sådant avtal, med rätt för Kungl. Maj:t att i avtalet vidtaga de smärre ändringar, som kunna finnas påkallade;

dels medgiva, att vattenfallsstyrelsen må till Motala verkstads nya aktiebolag i utbyte mot för en tillämnad kraftverksanläggning i närheten av Motala erforderlig mark bortskifta den del av det kronan tillhöriga utmålet till Duvedals såg, som icke för kronans räkning erfordras;

dels ock för inlösen av mark och byggnader samt vidtagande av andra förberedande åtgärder, som för den blivande kraftverksanläggningen kunna erfordras, för år 1918 bevilja ett reservationsanslag av 100,000 kronor, att utgå av lånemedel, ävensom besluta, att i 1918 års riksstat de bland inkomsterna upptagna lånemedel för produktiva ändamål skola höjas med motsvarande belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall, och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Ugglä.

Avtal

mellan Kungl. Maj:t och kronan, här nedan kallad Kronan, genom kungl. vattenfallsstyrelsen, här nedan kallad Styrelsen, å ena, samt Motala ströms kraftaktiebolag, här nedan kallat Bolaget, å andra sidan.

§ 1.

Förvärfv av vattenrätt och mark vid Motala ström mellan Vättern och Boren m. m.

Bolaget överlåter och försäljer till Kronan följande i Motala och Vinnerstads socknar av Östergötlands län belägna fasta egendom, nämligen:

1) från frälseutjorden Abelstorp avsöndrade fiskelägenheten Ribbingsådran med vad därtill lyder samt tre andelar av Motala Södra bys strandvall vid Motala ström, nämligen 92.67 kvm., avsöndrade från $\frac{1}{4}$ mantal Spolegården, 92.67 kvm., avsöndrade från $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården och 104.25 kvm., avsöndrade från $\frac{1}{4}$ mantal Aspegården;

2) dels de på $\frac{1}{4}$ mantal Spolegården och $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården belöpande andelar av den å bilagda karta med därtill hörande beskrivning över Motala ström mellan sjöarna Vättern och Boren — kartan här nedan betecknad som Bil. A — med litt. 5 betecknade sågbacke och av den med litt. 7 betecknade strandvall,

dels den å Bil. A med litt. 8 betecknade strandvall till hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Hollstensgården,

dels det å Bil. A med litt. 10 betecknade område av sistnämnda hemman,

dels det å Bil. A med litt. 13 a betecknade område tillhörande strandvall till hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Spolegården,

dels den å Bil. A med litt. 13 b betecknade strandvall till sistnämnda hemman,

dels den å Bil. A med litt. 14 betecknade strandvall till $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården,

dels det å Bil. A med litt. 17 b betecknade utmål till Stjärnorps kvarn,

dels den å Bil. A med litt. 18 betecknade strandvall till hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården,

dels Motala en frälsemjölkvärn, kallad Nykvarn, med undantag av utjord,

dels Motala Hollstensgårds kvarn jämte det å Bil. A med litt. 12 betecknade utmål för samma kvarn,

dels Motala Hollstensgård, ett skattefiske,

dels skattelägenheten Pinan, en mjölkvärn,

dels Motala Långspångskvarns vattenfall, dammar och fiske jämte tillhörande, å Bil. A med litt. 17 a betecknade utmål till Långspång och med litt. 15 betecknade strandvall till Långspångs utjord,

dels $\frac{1}{4}$ mantal kronoskatte Motala Spolegårds i Motala ström varande jord, strömfall och byggnader, däri inbegripen den å Bil. A med litt. 61 betecknade holme,

dels den del av ej mindre de med litt. 23, 24, 26 och 27 å Bil. A betecknade Markebotomterna än även av hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fiskargården, å Bil. A betecknat med litt. 25, som är belägen mellan Motala ström och den å Bil. A utmärkta gränsen för vattenområdet vid en uppdämning av Motala Ström till + 88.96 meter över havets medelvattenyta, denna gräns här nedan i avtalet benämnd »uppdämningskurvan», och

dels all grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk i Motala ström, som tillhöra ej mindre i detta moment uppräknade, till kronan avhända fastigheter, än även hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal Spolegården, $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården, $\frac{1}{4}$ mantal Hollstensgården och $\frac{1}{4}$ mantal Fiskargården.

Bolaget förbinder sig att från ägarna till följande inom Motala södra by och Fiskargården belägna fastigheter, nämligen de å Bil. A med litt. 11 och 20 betecknade avsöndringar från $\frac{1}{4}$ mantal Hollstensgården, med litt. 21 betecknade avsöndring från $\frac{1}{4}$ mantal Stjärnorpsgården nr 9 litt. B, med litt. 22 betecknade lägenheten Aspeborg, avsöndrad från $\frac{1}{4}$ mantal Aspegården litt. C, med litt. 23, 24, 26 och 27 betecknade Markebotomterna och med litt. 25 betecknade $\frac{1}{4}$ mantal Fiskargården, tillhandahålla Kungl. Maj:t och kronan medgivande att låta företaga uppdämning av Motala ströms vatten till Vätterns högsta kända vattenyta utan skyldighet för Kungl. Maj:t och kronan att utgiva ersättning för den skada, som därav kan förorsakas, ävensom att till säkerhet för de åt Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av de enligt detta moment försålda fastigheter upplåtna servitutsförmåner tillhandahålla Kungl. Maj:t och kronan inteckning med bästa förmånsrätt i de fastigheter, för vilka förenämnda medgivande lämnats; och är alltså bolaget skyldigt ombesörja, att de sålunda meddelade inteckningarna komma att gälla med förmånsrätt framför alla andra inteckningar i samma fastigheter;

3) *dels* de delar av Ulvåsa utjord, å bil. A betecknad med litt. 28, av Markebo utjord, betecknad med litt. 29, av den med litt. 30 a betecknade samfällda sågplan till Östergården, Mellan- och Norrgårdarna i Holms by och av den med litt. 30 b betecknade väg till nyssnämnda sågplan, som ligga mellan Motala ström och uppdämningskurvan,

dels den å Bil. A med nr 31 betecknade, för Holms by samfällda strandvall,

dels de delar av hemmanet Holms Västergård litt. C om $\frac{1}{2}$ mantal, å Bil. A betecknad med litt. 32, och av den därå med litt. 33 betecknade, för skattägarna i Holms by samfällda väg, som ligga mellan Motala ström och uppdämningskurvan,

dels de å Bil. A med litt. 34 och 35 betecknade kvarnplatser, den förra till hemmanet Holms Mellangård litt. B om $\frac{1}{2}$ mantal och den senare till Holms Norrgård om $\frac{1}{2}$ mantal,

dels Holms kvarnar och Holm, ett järnmanufakturverk, benämnt Katrinefors, avskilda från kronoskattehemmanen Holm nr:is 1, 2, 3 och 4,

dels Holms gamla såg med dithörande vattenfall, fiske och jordområde,

dels de delar av Holms Östergård litt. A om $\frac{1}{2}$ mantal och därifrån gjorda avsöndringar, som ligga mellan Motala ström och en å Bil. A uppdragen röd streckprickad linje,

dels öck all grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk i Motala ström, som tillhöra ej mindre de i mom. 3 försålda fastigheterna än även övriga delar av Holms by.

Till förmån för de i detta mom. till kronan försålda fastigheter upplåter bolaget såsom ägare till jord under Holms Östergård till kronan rättighet att vid den omläggning av vägen till Charlottenborg, som i samband med uppdämning av vattnet i Motala ström till Vätterns högsta kända vattenyta blir nödvändig, utan ersättning erhålla nödig mark till en väg med en vägbana av högst sex meters bredd; och äger kronan att till säkerhet härför erhålla servitutsinteckning i bolagets nämnda jord;

4) *dels* Vräknebro nr 5 eller Laxhagen, en skatteutjord till Charlottenborgs säteri, med undantag av lägenheten Ekenäs nr 1; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med Z,

dels lägenheten Lilla Charlottenborg nr 1 (jordregister 1¹) om 6 hektar 90 ar, avsöndrad från Charlottenborgs säteri eller i samfällighet liggande ett mantal Kråksten nr 1, tre fjärdedels mantal Torpa nr 1, $\frac{3}{4}$ mantal Vräknebro nr 1, tre fjärdedels mantal Vräknebro nr 2, tre fjärdedels mantal Vräknebro nr 3 och ett mantal Vräknebro nr. 4; varande lägenheten å Bil. A betecknad med Y,

dels lägenheten Lilla Charlottenborg nr 2 (jordregister 2¹) om 6 ar 70 kvadratmeter, avsöndrad från samma säteri; varande lägenheten å Bil. A betecknad med X,

dels lägenheten Lilla Charlottenborg nr 3 (jordregister 3¹) om 44 ar 20 kvadratmeter, avsöndrad från samma säteri; varande lägenheten å Bil. A betecknad med V,

dels lägenheten Lilla Charlottenborg nr 4 (jordregister 4¹) om 2 ar 25 kvadratmeter, avsöndrad från samma säteri; varande lägenheten å Bil. A betecknad med U,

dels en lägenhet kallad Övre Dammen nr 1 om 2 ar 30 kvadratmeter (jordregister 2²), avsöndrad från Duvedal nr 2, en mjölkvarn, i jordregistret betecknad med nr 2; varande lägenheten å Bil. A betecknad med T,

dels en lägenhet kallad Övre Dammen nr 2 om 20 ar (jordregister 2³), avsöndrad från samma mjölkvarn Duvedal nr 2, i jordregistret betecknad med nr 2; varande lägenheten å Bil. A betecknad med S,

dels en lägenhet kallad Fallet nr 1 om 5 ar 10 kvadratmeter (jordregister 1²), avsöndrad från den från Charlottenborgs säteri och skatteutjorden Vräknebro nr 5 avsöndrade lägenheten Ekenäs nr 1; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med R,

dels en lägenhet kallad Stranden nr 1 om 15 ar 75 kvadratmeter (jordregister 1³), avsöndrad från samma lägenhet Ekenäs nr 1; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med Q,

dels en lägenhet kallad Lilla Ekenäs nr 1 om 99 ar 10 kvadratmeter (jordregister 2²), avsöndrad från den från Charlottenborgs säteri avsöndrade lägenheten Ekenäs nr 2; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med P,

dels en lägenhet benämnd Lilla Ekenäs nr 2 om 36 ar 10 kvadratmeter (jordregister 2³), avsöndrad från samma lägenhet Ekenäs nr 2; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med O,

dels en lägenhet benämnd Arbetarebostäderna nr 1 om 30 ar (jordregister 2⁴), avsöndrad från samma lägenhet Ekenäs nr 2; varande förstnämnda lägenhet å Bil. A betecknad med N,

dels en lägenhet kallad Nedre Dammen nr 1 om 8 ar 70 kvadratmeter

(jordregister 3²), avsöndrad från Duvedal nr 3, en frälse mjölkvarn med tomt; varande lägenheten å Bil. A betecknad med M,

dels en lägenhet kallad Nedre Dammen nr 2 om 12 ar 50 kvadratmeter (jordregister 3³), likaledes avsöndrad från Duvedal frälse mjölkvarn nr 3; varande lägenheten å Bil. A betecknad med L,

dels ock frälse mjölkvarnen Duvedal nr 4 med tillhörande vattenrätt, nämnda lägenhet dock endast i den mån den får anses ingå i de ovan angivna, till kronan försålda lägenheterna Lilla Ekenäs nr:is 1 och 2, vilka samtliga i detta moment omförmälda försålda fastigheter finnas närmare angivna och beskrivna i tretton särskilda, av lantmäteriauskultanten Odert Gripenberg i september månad 1914 upprättade arealbevis med tillhörande kartor,

dels ock all grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk i Motala ström, som tillhöra ej mindre de försålda fastigheterna än även hemmanen i mantal Kråksten nr 1, $\frac{3}{4}$ mantal Torpa nr 1, $\frac{3}{4}$ mantal Vräknebro nr 1, $\frac{3}{4}$ mantal Vräknebro nr. 2, $\frac{3}{4}$ mantal Vräknebro nr 3 och 1 mantal Vräknebro nr. 4.

Bolaget förbinder sig att från ägaren av Charlottenborgs säteri med underlydande överlämna medgivande för Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av de enligt detta moment inköpta fastigheter *dels* att utan ersättning medelst dammbyggnad i och över Motala ström vid eller i närheten av nuvarande klädesfabriken i Vinnerstads socken verkställa uppdämning i strömmen till sådan omfattning och höjd, att vattenytan vid den blivande dammen kommer i samma nivå som sjön Vätterns högsta kända vattenyta med skyldighet således för fastighetsägaren att utan ersättning tåla all den skada å jord, fiske, byggnader och annan egendom av vad slag det vara må, vilken förorsakas av dylik uppdämning, *dels* att utan ersättning verkställa uppmuddring i strömmen nedanför den tillämnade kraftstationen till de djup, som erfordras för att vattenytan omedelbart nedanför kraftstationen skall kunna komma i samma nivå som sjön Borens lågvattenyta, *dels ock* att i den utanför säteriet Charlottenborgs ägor befintliga viken av sjön Boren utsläppa de schaktmassor, som erhållas vare sig vid berörda uppmuddring eller vid utförande av arbeten för blivande kraftstation och dammbyggnad. Till säkerhet för de åt Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av ovan åberopade avyttrade lägenheter upplåtna servitutsförmåner förbinder sig bolaget tillhandahålla Kungl. Maj:t och kronan inteckning med bästa förmånsrätt i de efter försäljningen återstående delar av säteriet Charlottenborg med underlydande; och är alltså bolaget skyldigt ombesörja, att den sålunda meddelade inteckning varder satt att gälla med förmånsrätt framför alla andra inteckningar i säteriet.

Vidare förbinder sig bolaget att från ägarna av frälsemjölkvarnen Duvedal nr 4 och lägenheterna Ekenäs nr 1 och 2, däri inbegripet Duvedal nr:is 1—3, förskaffa medgivande för Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av de enligt detta moment inköpta fastigheter att utan ersättning verkställa sådan dämning, som ovan i detta moment sägs, med skyldighet således för fastighetsägarna att utan ersättning tåla all den skada å jord, fiske, byggnader och annan egendom av vad slag det vara må, vilken förorsakas av dylik dämning. Till säkerhet för den åt Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av ovan åberopade avyttrade lägenheter upplåtna servitutsförmån förbinder sig bolaget tillhandahålla Kungl. Maj:t och kronan inteckning med bästa förmånsrätt i frälsemjölkvarnen Duvedal nr 4 och lägenheterna Ekenäs nr 1 och 2;

5) *dels* den del av $\frac{1}{8}$ mantal Motala Hellegård, som ligger mellan Motala

ström och uppdrämningskurvan och å Bil. A är betecknad med Litt. 60 och Litt. 57,

dels lägenheten Katrinefors, å Bil. A betecknad med Litt. 55 och i lagfartsbevis betecknad »å lägenheten Motala en sämskeristamp och Motala Backegårds Kniphammarsmedja i Motala socken belägna Katrinefors manufakturverk med vattenfall, dammar och fiske jämte tillhörande tomt»,

dels Backegårds såg, å Bil. A betecknad med Litt. 52,

dels den del av hemmanet Motala Backegård, som ligger söder om en å Bil. A uppdragen röd streckprickad linje,

dels den del av det från Göta kanalbolag, här nedan kallat kanalbolaget, inköpta, söder om kanalen belägna hemmanet Hårstorp, som ligger söder om en å Bil. A uppdragen röd streckprickad linje, och

dels all grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk, som tillhöra ej mindre de försålda fastigheterna än även övriga delar av $\frac{1}{8}$ mantal Hellegården samt ovannämnda hemman Backegården och Hårstorp.

Bolaget såsom ägare till återstoden av ovannämnda hemman $\frac{1}{8}$ mantal Hellegården, Backegården och Hårstorp medgiver härmed Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare till de enligt detta moment 5) inköpta fastigheter rättighet att låta företaga uppdränning av Motala ströms vatten till Vätterns högsta vattenyta, utan skyldighet för Kungl. Maj:t och kronan att utgiva ersättning för den skada, som därav kan förorsakas, ävensom att till säkerhet för de åt Kungl. Maj:t och kronan såsom ägare av de enligt detta moment försålda fastigheter upplåtna servitutsförmåner erhålla inteckning med bästa förmånsrätt i de fastigheter, för vilka förenämnda medgivande lämnats; och är alltså bolaget skyldigt ombesörja, att de sålunda meddelade inteckningarna komma att gälla med förmånsrätt före alla andra inteckningar i samma fastigheter;

6) *dels* de delar av hemmanet $\frac{17}{40}$ mantal Hårstorp, som ligga emellan Motala ström och den å Bil. A uppdragna röda streckprickade linje,

dels ock den rätt till grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk, som kan tillhöra sistnämnda hemman i Motala ström och Göta kanal.

Bolaget förbinder sig att från ägaren av hemmanet $\frac{17}{40}$ mantal Hårstorp, för närvarande Motala verkstads nya aktiebolag, här nedan benämnt Verkstaden, överlämna skriftligt medgivande att kronan — utan ersättning till hemmanets ägare men mot de här nedan i § 3 mom. 2 närmare angivna villkor — *dels* äger låta uppdränna Motala ströms vatten till Vätterns högsta kända vattenyta ävensom utföra uppränsning i strömmen nedom den blivande dammbyggnaden och verkställa den reglering av Borens vattenstånd, som vid laga förrättning kan bliva bestämd, därvid dock vattenståndet icke må höjas över Borens högsta kända vattenyta, *dels* vid omläggning av den kulvert, som framgår under Göta kanal och utmynnar i Motala ström strax ovan bryggeriet Oscar, är berättigad att enligt av verkstaden lämnade närmare anvisningar framdraga densamma över nyssnämnda hemman Hårstorp samt i framtiden vid behov äga tillträde till hemmanet för ledningens skötsel, *dels*, innan en ny kraftstation blivit fullbordad vid eller i närheten av Duvedals kvarn, under byggnadstiden har rätt att låta leda vattnet från verkstadens kraftstation till Motala ström förbi den planerade dammbyggnaden, *dels ock* är berättigad att till säkerhet för de åt kronan såsom ägare av de enligt detta moment försålda fastigheter sålunda upplåtna servitutsförmåner erhålla inteckning i nyssnämnda $\frac{17}{40}$ mantal Hårstorp med förmånsrätt näst

efter i hemmanet nu meddelade inteckningar med bästa förmånsrätt till ett belopp av 2,200,000 kronor; samt

7) alla de lägenheter i Motala ström mellan Vättern och Boren samt grund, vatten, vattenfall, fiske, dammar och vattenverk därstädes, som utöver de här förut omförmälda kunna tillhöra bolaget.

Samtliga de ovan försålda fastigheter, som icke redan utgöra särskilda jordeboksenheter, skola från stamfastigheten avskiljas genom ägostyckning eller jordavsöndring i enlighet med styrelsens beprövande för varje särskilt fall, och åligger det bolaget att inom sex månader efter köpets godkännande av Kungl. Maj:t avlämna arealbevis och övriga nödiga lantmäterihandlingar.

§ 2.

Alla med äganderätt till Kronan försålda fastigheter överlämnas fria från alla inteckningar.

Gravations-
frihet, tillträde
m. m.

Tillträdet äger rum sex månader efter sedan styrelsen därom hos bolaget gjort anmälan, dock senast den 1 maj 1919; och åligger det bolaget att därvid avlämna nödiga åtkomsthandlingar och gravationsbevis till styrkande av, att alla genom detta avtal till kronan försålda fastigheter äro fria från inteckningar, ävensom bevis att de servitutsförmåner, som kronan genom detta kontrakt förvärvat, blivit i de fall, där sådant utfästs, i respektive fastigheter intecknade. Brister bolaget häråt, är styrelsen berättigad att av den energileverans, som kronan enligt detta avtal är pliktig att till bolaget fullgöra, innehålla ett mot kronans risk svarande belopp, dock högst en tredjedel.

Å fastigheterna befintliga hus och däri förvarade maskiner och lösa inventarier medfölja icke i köpet. Bolaget äger att senast inom sex månader från tillträdet borttaga desamma, vid äventyr att de efter denna tidpunkt tillfalla kronan, dock att å verkstadens mark befintliga byggnader icke behöva borttagas, förrän marken skall tagas i anspråk för byggnadsarbete eller vattenuppdämning i samband med kraftstationsbyggnaden.

§ 3.

Mom. 1. Bolaget förbinder sig att till styrelsen senast inom sex månader efter detta avtals godkännande av Kungl. Maj:t avlämna en uttrycklig, å bolagsstämma med verkstaden godkänd förklaring, att verkstaden från och med den 1 november 1919 avstår från den verkstaden på grund av privilegier, avtal med kanalbolaget eller på annan grund tillkommande rätt till vattenuttagning ur Göta kanal.

Medgivanden
från och för-
pliktelse mot
verkstaden
och kanal-
bolaget.

Mom. 2. Kronan förpliktar sig fullgöra följande av bolaget gentemot verkstaden åtagna förbindelser, nämligen:

dels att till säkerhet för verkstadens norr om landsvägen från Motala stad till Borens hult belägna anläggningar vidtagna betryggande anordningar, som av verkstaden godkännas eller som varda vid blivande häradsstyrelse föreskrivas;

dels att den blivande kraftstationsanläggningen utföres så, att avståndet från foten av den blivande dammen till verkstadens mur utmed nuvarande landsvägen icke kommer att understiga fem meter;

dels att vid det provisoriska avledandet av vattnet från verkstadens kraftstation anordningarna härför skola så utföras, att hinder icke uppstår för verkstaden vid driften av turbinerna, samt att i samband med kraftstationens byggande det icke viddrages några sådana åtgärder, som göra nämnda turbiner oanvändbara eller minska deras effekt, innan elektrifieringen av verkstadens maskineri blivit så genomförd, att verkstaden kan mottaga elektrisk energi för sina verkstäder enligt kontrakt mellan bolaget och verkstaden av den 20 februari 1917;

dels att utan kostnad för verkstaden samtidigt med kraftstationsbyggnadens utförande mellan verkstadsmuren och dammen framdraga en avloppskulvert, liggande på så stort djup, att all erforderlig dränering från ugnsanläggningar och dylikt inom verkstaden kan anslutas till densamma;

dels att tillåta verkstaden att ansluta sina avlopps- och dräneringsanordningar till den i § 1 mom. 6 omförmälda kulvert;

dels och i det förslag till kraftstationsanläggning, som skall föreläggas blivande häradssyn, intages en alternativ plan att nedanför kraftstationen å en sträcka av cirka 150 meter utmed verkstadens arbetarebostäder förlägga den omlagda landsvägen på en viadukt, liggande minst tre meter över nuvarande vägens plan. Vägens omläggning på viadukt må utföras av verkstaden, som bekostar såväl viadukten som övriga av omläggningen föranledda arbeten.

Mom. 3. Det åligger bolaget att senast inom sex månader efter detta avtals godkännande av Kungl. Maj:t avlämna en förklaring från kanalbolaget, att kanalbolaget avsäger sig all rätt att använda vatten ur kanalen mellan Vättern och Boren till något annat industriellt ändamål än till drivande av kronans nu under anläggning varande fiskodlingsanstalt vid Borens hult.

Vidare åligger det bolaget att senast inom sex månader efter detta avtals godkännande av Kungl. Maj:t avlämna förbindelse från kanalbolaget att vid blivande häradssyn medgiva av styrelsen ingiven ansökan om tillstånd att bygga i Motala ström på sådant sätt, att vattnet uppdämmas till + 88,96 meter över havets medelvattenyta, mot det att kronan därvid må åläggas att till säkerhet för kanalbolagets anläggningar vidtaga nu och för framtiden betryggande anordningar, som av kanalbolaget kunna godkännas, eller som kunna bli vid häradssynen föreskrivna.

Bolaget förbinder sig vidare att inom samma tid överlämna medgivande från kanalbolaget om rätt för kronan att i samband med den blivande uppdämningen utan ersättning omlägga den nu söder om kanalen ledande vägen till Borens hult på det sätt, som med hänsyn till uppdämningen och lämpligaste byggnadsplanen varder nödvändigt och vid häradssynen kan bliva bestämt. Kronan äger därvid för vägens omläggning taga i anspråk kanalbolaget tillhörig mark, dock ej närmare kanalens dragväg än 10 meter, och har kanalbolaget, om donationsjord skall tagas i anspråk, att därom göra hemställan till Kungl. Maj:t.

§ 4.

Kronans
leverans-
skyldighet.

Såsom köpeskillning för de fastigheter och rättigheter, som kronan, enligt vad ovan sägs, av bolaget förvärvar, förbinder sig kronan att på de villkor och till det kraftbelopp, som i detta avtal angivas, för all framtid till bolaget leverera elektrisk energi vid någon enligt styrelsens bedömning lämplig punkt inom kronan tillhörigt område vid Motala ström mellan Vättern och Boren, varande

styrelsen intill år 1920 berättigad att, därest styrelsen så önskar, tillhandahålla den bolaget tillkommande energien vid lämplig punkt å bolagets kraftledning från Näs till Borensberg. Den effekt, vilken det åligger kronan att sålunda maximalt tillhandahålla, uppgår till tretusentrehundratrettio tre (3,333) kilowatt. Bolaget är vid äventyr av nedan i nästa stycke angiven tilläggsavgift skyldigt att begränsa sin energiuttagning så, att densamma per vecka icke överstiger trehundra-femtioåtta (358) kilowattimmar per meter fallhöjd mellan Vättern och Boren för varje sekundkubikmeter av den i Motala ström vid Motala under samma vecka i medeltal disponibla vattenföringen, sådan denna bestämmes av den naturliga framrinningen, resp. efter reglering av Vättern av den fastställda regleringsplanen samt per dygn icke överstiger 16 % av det maximibelopp, som sammanlagt under hela veckan får uttagas. Veckan anses börja kl. 0 söndag förmiddag och sluta kl. 24 lördag eftermiddag.

Därest bolaget uttager större antal kilowattimmar än ovan stipuleras, skall överskottet intill den 1 januari 1950 betalas med en tilläggsavgift av sex (6) öre per kilowattimme, varande bolaget dock skyldigt att, därest styrelsen så fordrar, under alla förhållanden begränsa den uttagna energien till 115 % av det belopp, som utan tilläggsavgift tillhandahålles. Efter den 1 januari 1950 skall denna tilläggsavgift omregleras med hänsyn till dåvarande priset förhållanden, varvid skall utgåas därifrån, att tilläggsavgiften före den 1 januari 1950 baserats å material- och arbetspris, som med 35 % överstiga 1913 års medelvärden.

Styrelsen äger rättighet att, därest styrelsen finner detsamma erforderligt, i och för reparation och tillsyn av kraftstationens maskineri under en tid av inalles högst sextio (60) dygn per år, fallande inom månaderna maj—september, nedsätta den bolaget tillkommande effekten till maximalt tvåtusenfemhundra (2.500) kilowatt.

De för effektens registrering och bestämmande begagnade anordningar, journaler m. m. skola när som helst vara för bolaget tillgängliga för kontroll.

Kronan äger dels att under varje särskild vecka variera avtappningen mellan Vättern och Boren, på sätt kronan finner lämpligt, dels även att göra annan ändring i avtappningen emellan Vättern och Boren, dock att dylik ändring icke får föranleda någon minskning i det kraftbelopp, som enligt första stycket av denna paragraf skulle tillkommit bolaget, därest nyssnämnda ändring icke kommit till stånd.

Vid uppskattning av den disponibla vattenföringen, som enligt bestämmelser här ovan skall ligga till grund för beräkningen av bolagets rätt till energiuttagning, skall för varje särskilt fall frånräknas såväl vatten för tillgodoseende av kanaltrafiken vid Motala, vare sig kanalen utvidgas eller icke, fisket och andra allmänna ändamål, allt enligt föreskrifter i lag och författning eller meddelande av domstol eller annan laga myndighet eller av Kungl. Maj:t i samband med tillstånd till kungsådras överbyggande, som även, efter utbyggande av ny kraftstation, läckvatten och nödigt vatten till isutspolning.

§ 5.

Kronans leverans av energi till bolaget enligt detta kontrakt skall begynna senast den 1 november 1919. Bolagets betalningsskyldighet enligt § 4, 2:dra stycket, inträder, så snart styrelsen börjat tillhandahålla kraften.

Hindras styrelsen av force majeure, såsom strejk, lockout, krig, uppror, Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 159 häft. (Nr 189.)

Tid för leveransens början.

eldsvåda eller andra händelser, till vilka styrelsen icke varit vållande, från utförandet av styrelsens projekterade, för energileveransen erforderliga anläggningar, framflyttas tiden för energileveransens påbörjande i motsvarande mån.

§ 6.

Skadestånd.
Sjöreglering.
Skatter.

Alla kostnader för anläggning av en kraftstation i Motala ström mellan Vättern och Boren ävensom skadestånd och ersättningsbelopp, som på grund av överenskommelse eller laga myndighets bestämmande i samband därmed skola utgivas, skola av kronan ensam gäldas.

Däremot åligger det bolaget att till kronan erlägga trettio (30) procent av den på hela samlade fallet i Motala ström mellan Vättern och Boren belöpande kostnaden för en framtida reglering av Vättern.

Skatter och onera, som för de genom detta avtal försålda fastigheterna belöpa å tiden före tillträdesdagen, betalas av bolaget ensamt, men för tiden där- efter skola alla kronan påförda skatter och onera såväl för nämnda fastigheter som i sin helhet för kronans kraftstation vid Motala ström mellan Vättern och Boren till trettio (30) procent ersättas av bolaget inom en månad efter vederbö- rande uppboordsstämmas slut efter av styrelsen utfärdad räkning.

§ 7.

Strömart.
Spänning
m. m.

Beträffande energileveransen gälla i övrigt följande bestämmelser.

Den till bolaget levererade elektriska energien skall vara 3-fasig växelström om 50 perioder och av ca 20,000 volts huvudspänning med rätt dock för kronan att, sedan leveranspunkten för kraften blivit förlagd till området mellan Vättern och Boren, fullgöra leveransen vid en spänning av ca 6,300 volt.

Kronan förbinder sig att under normal drift hålla spänning och periodtal så konstanta, som det med hänsyn till anläggningens natur kan anses rimligt och skäligt.

Bolaget förbinder sig:

att vid uttagning av 3,333 kilowatt icke hålla lägre effektfaktor än 0.75 och sålunda icke uttaga större induktiv ström än som motsvarar 2,950 kilovoltampère samt att för varje 100-tal kilowatt, varmed kraftuttagningen minskas under 3,333 kilowatt, minska den induktiva strömuttagningen med ett belopp, motsvarande 55 kilovoltampère;

att belasta faserna så, att strömstyrkan i den högst belastade fasen ej med mer än 15 % överstiger strömstyrkan i den minst belastade fasen, för såvitt snedbelastningen beror på bolagets anordningar;

att hålla sin elektriska anläggning i gott skick i enlighet med gällande föreskrifter och så anordnad, att den icke återverkar störande på driften av kronans anläggningar; varande bolaget skyldigt att härutinnan ställa sig till efterrättelse av styrelsen utfärdade föreskrifter, dock med rättighet att vädja till skiljedom enligt § 17 här nedan, ifall bolaget anser sig bliva lidande på de föreskrifter, som av styrelsen utfärdas;

att icke utan kronans skriftliga medgivande sammankoppla det från kronans anläggningar matade trefasdistributionssystemet med annan kraftkälla, med rätt dock för bolaget att göra dylik sammankoppling med bolaget tillhörig station, under förutsättning att någon störning i driften av kronans anläggningar icke

uppkommer, samt med skyldighet för bolaget att till kronan utgiva ersättning för den skada och förlust, som genom sammankoppling till äventyrs tillskyndas kronan.

§ 8.

För uppmätning och kontrollering av bolagets förbrukning uppsätter och underhåller kronan på sin bekostnad följande mätapparater:

a) en kilowattimmemätare för oliksidig belastning, som summerar alla av bolaget förbrukade kilowattimmar;

b) en maximimätare så beskaffad, att den angiver den största efter senaste avläsning under någon kvartstimme uttagna medeleffekten;

c) en registrerande kilowattmeter, som angiver det vid varje tidpunkt av bolaget uttagna effektbeloppet.

Bolaget skall på sin bekostnad på av styrelsen anvisad plats uppsätta och underhålla en kilowattimmemätare och en maximimätare, avsedda att å bolagets vägnar göra samma mätningar, som rörande kronans instrument i denna paragraf angivits.

Mätapparaterna skola vara av typ, som styrelsen bestämmer.

Mätarna skola varje vecka på bestämd dag, varom styrelsen skriftligen underrättar bolaget, av styrelsen avläsas och maximimätare av styrelsen återföras till nollläget; och äger bolaget att vid avläsningarna närvara.

Vardera kontrahenten äger att plombera båda kontrahenternas mätare.

Kommer icke bolaget tillstådes på sådan styrelsens kallelse, som nyss nämnts, resp. vid sådan kontrollering, som i § 9 här nedan omförmåles, äger styrelsen likväl rätt att ensam bryta samtliga plomber å båda kontrahenternas mätare.

§ 9.

Om bolagets mätare angiva värden, som icke avvika från de av styrelsens mätare angivna med mer än 5 % av dessa, läggas medelvärdena mellan båda till grund för beräkning av energileveransen, för såvitt ej av avläsningarna tydligt framgår, att båda mätarna äro felaktiga, i vilket fall förfares, såsom i denna paragraf under c) anges.

Om bolagets mätare angiva värden, som avvika från de av kronans mätare angivna med mer än 5 % av dessa, kontrolleras båda de olika visande mätarna, och konstanterna bestämmas vid första lämpliga tillfälle av styrelsen, varvid bolaget äger rätt att närvara.

a) Skulle därvid den ena mätaren visa sig defekt, men den andra brukbar, beräknas förbrukningen efter den brukbara mätaren med tillämpning av den nya konstanten.

b) Skulle båda mätarna visa sig brukbara, men med förändrade konstanter, beräknas förbrukningen efter den mätare, vars konstant ändrats minst, med tillämpning av den nya konstanten.

c) Skulle båda mätarna visa sig obrukbara för beräkning av förbrukningen, anses denna hava uppgått till medelvärdet mellan de förbrukningar, som uppmätts genom till ordningen motsvarande avläsningar under närmast föregående och efterföljande månader, för vilka mätare enligt styrelsens bedömande angivits brukbara värden, därest icke kontrahenterna enas om att uppskatta förbrukningen efter andra grunder för den tid, då mätarna varit defekta.

Effektens
uppmätning
och mätarnas
avläsning.

Korrektion
av mätare-
avläsning.

Skulle meningsskiljaktighet mellan styrelsen och bolaget uppstå om mätarna eller avläsningarna, hänskjutes saken till avgörande av en opartisk, sakkunnig person eller institution, varom parterna enas, eller som, om detta ej sker, utses av Konungens befallningshavande i Östergötlands län.

Kostnaden för dylikt avgörande bestrides av kontrahenterna till hälften vardera.

§ 10.

Betalnings-
terminer.

Mom. 1. Bolagets tilläggsavgift enligt § 4, 2:dra stycket, erlägges för det tilländalupna kvartalet 15 dagar efter varje kalenderkvartals utgång enligt räkning, som lämnas av styrelsen.

Vid samma tidpunkt erlägger styrelsen, enligt av bolaget utfärdad räkning, den i § 14 stadgade, bolaget tillkommande avgiften för energi, levererad från Näs kraftstation, ävensom den ersättning, som tillkommer bolaget enligt mom. 3 av denna paragraf.

Avbrott
i energi-
leverans.

Mom. 2. Eftersätter bolaget att kontraktsevenligt erlägga på bolaget belöpande andel i kostnaden för sjöreglering, skatter och onera, som i § 6 omförmäles, äger styrelsen rätt att avbryta kraftleveransen tills förfallen likvid blivit till fullo erlagd.

Uttager bolaget större energibelopp än bolaget kontraktsevenligt är berättigat att uttaga eller bryter bolaget eljest mot detta kontrakt och icke efter därom från kraftverket gjord tillsägelse iakttaga rättelse, äger ävenledes styrelsen rätt att avbryta kraftleveransen, till dess rättelse skett.

Skulle styrelsen till följd av force majeure, såsom strejk, lockout, krig, uppror, eldsvåda, olyckshändelse eller också till följd av andra händelser, till vilka styrelsen icke varit vållande, bliva urständsat att tillhandahålla bolaget elektrisk energi, upphör styrelsens åtagande för den tid, avbrottet varar.

Styrelsen är berättigad att för verkställande av reparationer, rengöring av spänningsförande delar och isolatorer, provningar, undersökningar, ändringar eller utvidgningar av sina ledningar, maskiner, apparater och dylikt tillfälligtvis avbryta energileveransen, om förhållandena oundgängligen så kräva, men är styrelsen skyldig att om möjligt förlägga sådana avbrott till sön- och helgdagar mellan klockan 8 och klockan 17; dock må varje sådant avbrott om möjligt icke hava längre sammanlagd varaktighet än högst fem (5) timmar samt icke infalla efter skymningens inbrott, och skall styrelsen, om avbrottet kan förutses, i god tid förut underrätta bolaget om detsamma.

Ersättning
för avbrott
i energi-
leverans.

Mom. 3. För avbrott i energileveransen, vilka förorsakas av fel i eller bristande skötsel av kronans anläggningar, så ock för avbrott, som genom kronans tillskyndan förorsakas av annan anledning än sålunda angivits, dock med undantag för avbrott, vilket föranledes av anledning, som avses i mom. 2 av denna paragraf, äger bolaget rätt att för varje hel timma i följd, avbrottet varat, erhålla *tjugofem (25) kronor*. Kronan är icke skyldig att till bolaget utgiva annan ersättning för dylikt avbrott, dock att bolaget, därest styrelsen skulle avbryta energileveransen till bolaget, utan att sådant fall inträffat, som avses i mom. 2 av denna paragraf, eller utan att avbrottet förorsakas av fel i eller bristande skötsel av kronans anläggningar, eller av annan anledning, skall vara berättigat att utöver ersättning, på sätt nyss nämnts, av kronan utfå skadestånd för den tid, kronan sålunda utan giltig anledning låter avbrottet fortvara.

För annat avbrott av energileverans än sådant, för vilket, enligt vad i första stycket av detta moment omförmäles, ersättning skall lämnas, eller för vilket bolaget därutöver enligt samma stycke äger åtnjuta skadestånd, äger bolaget icke att av kronan påfordra någon som helst ersättning.

Mom. 4. Skulle styrelsens anläggningar tillfogas skada, beroende på sådana brister i bolagets anläggningar, som trots föreskrifter, lämnade av styrelsen i enlighet med § 7 och § 10 av detta kontrakt, ej inom skälig tid efter av styrelsens skriftligen till bolaget ställd tillsägelse avhjälpes, är bolaget skyldigt ersätta styrelsen sådan skada.

Anläggningarnas skötsel.

Styrelsen förbinder sig att ofördröjligen avhjälpa sådana fel i sina anläggningar, genom vilka leveransen av energi till bolaget helt eller delvis avbrytes.

§ 11.

Styrelsen förbehåller sig rätt att besiktiga och avprova bolagets anläggningar, innan desamma anslutas till kronans kraftledningar; och åligger det bolaget att vidtaga de ändringar, som äro erforderliga för att erhålla betryggande driftförhållanden, innan anläggningarna få tillkopplas. Bolaget är dock berättigat att vädja till skiljenämnd enligt § 16 här nedan, ifall bolaget finner styrelsens föreskrifter oskäligen. För utvidgningar och förändringar av bolagets anläggningar gälla enahanda bestämmelser.

Besiktning och ansvar för skada.

Genom denna besiktning befrias varken bolaget eller den, som utfört anläggningarna, från dem författningsenligt åliggande skyldigheter eller ansvar.

För sådan genom elektrisk ström från bolagets egna anläggningar förorsakad skada, som enligt gällande föreskrifter skulle kunna drabba kronan, skall bolaget bära ansvaret.

§ 12.

Bolaget äger skyldighet att under en tid av trettio (30) år, räknat från detta avtals datum, begränsa sin leverans av elektrisk energi till konsumenter inom det område, som å bifogade karta, bil. B, ligger inom den med röd färg markerade gränslinjen, ävensom till förlängning av smalspåriga elektriska järnvägar, vilka nu erhålla energi från bolaget; och förbinder sig bolaget att icke utan styrelsens skriftliga medgivande vare sig direkt eller indirekt leverera energi till andra konsumenter. Styrelsen å sin sida förbinder sig att inom samma tid av 30 år icke leverera energi inom det med blå färg på samma karta markerade område, därest den, som där önskar leverans av elektrisk energi, erbjudes sådan av bolaget till pris, som med högst 15 % överskrider det, till vilket styrelsen leverar energi för motsvarande ändamål inom angränsande områden, styrelsen dock obetaget att inom nyssnämnda område tillhandahålla energi till normalspåriga järnvägar, till trafikleder, till styrelsens egna arbeten samt därutöver till industrikonsument med större förbrukning för egen drift än 1,000 kilowatt, vilken icke tidigare direkt eller indirekt erhållit större delen av sitt energibehov tillgodosett av bolaget.

Bolagets förfoganderätt över den levererade energien.

§ 13.

Kronan såsom ägare av fastigheter under styrelsens förvaltning inom Motala och Vinnerstads socknar medger bolaget rätt dels att mot ersättning för därav förorsakad skada för all framtid över kronans ifrågavarande fastigheter, i den mån tillstånd därtill av vederbörlig myndighet kan erhållas, framdraga och underhålla

Framdragande av elektriska ledningar och begagnande av vägar.

för framledande av elektrisk energi avsedda ledningar samt uppsätta och underhålla stolpar och andra anordningar för ledningarnas fästande och dels att utan ersättning för all framtid begagna å kronans omförmälda fastigheter tid efter annan befintliga vägar.

Bolaget medger kronan på samma villkor enahanda rättigheter med avseende å bolaget tillhöriga fastigheter inom Motala och Vinnerstads socknar.

Bolaget förbinder sig att, därest kronan så påfordrar, underteckna särskilda kontrakt om rätt till begagnande av förefintliga vägar och till framdragande av elektriska ledningar, i vilka kontrakt kronan skall tillförsäkras rätt att till säkerhet för de sålunda upplåtna förmånerna erhålla servitutsinteckning i vederbörande fastigheter.

Den ersättning för skada, vilken, enligt vad här ovan är sagt, skall utgå, bestämmes, i händelse överenskommelse om dess belopp icke kan träffas, av en skiljenämnd av tre personer i enlighet med gällande lag om skiljemän.

§ 14.

Vattenavtap-
ningen vid Näs
kraftstation.

Styrelsen skall äga rätt föreskriva, huru vattenavtappningen mellan Boren och Kungs Norrbysjön skall av bolaget handhas, så att densamma blir för styrelsens ändamål lämpligast.

Styrelsen är dock skyldig att kostnadsfritt vid den i § 4 omförmälda leveranspunkt tillhandahålla bolaget elektrisk energi, på sätt i § 7 föreskrivits, vid sådan tid och till sådan mängd, att bolaget därigenom erhåller ersättning för den energimängd, som bolaget eljest haft laga rätt att alstra vid Näs kraftstation, sådan den nu är utbyggd; dock endast i den mån avsättning för energien äger rum. Denna ersättning sker genom vad nedan benämnas utjämning.

Sålunda skall styrelsen, om och så länge den föreskriver minskning av vattenavtappningen under den kvantitet, bolaget har rätt att framsläppa, lämna bolaget den energimängd, som bolaget behöver avgiva utöver den mängd, bolaget under samma tid med den minskade vattenmängden kan alstra vid Näs; dock ej mer än att summan av den sålunda av styrelsen lämnade energimängden och av den energimängd, som för tillfället avgives från Näs, håller sig inom den, som bolaget kunnat alstra vid Näs, därest minskning i avtappningen ej föreskrivits.

Om styrelsen däremot föreskriver ökning i vattenavtappningen utöver den kvantitet, bolaget önskar framsläppa, skall styrelsen lämna bolaget den energimängd, som motsvarar den vattenmängd, vilken till men för bolaget på för det samma oläglig tid avtappats, under annan tid, då bolaget visar sig hava behov därav, dock att dylik utjämning icke får förläggas så, att vid någon tidpunkt bolaget sammanlagt på detta sätt erhåller större energimängd än den bolaget kunnat från Näs uttaga, om samma föreskrift ej givits. Den energi, som styrelsen enligt denna bestämmelse är skyldig tillhandahålla bolaget på grund av ingrepp i avtappningen mellan Boren och Kungs Norrbysjön, benämnas här nedan »ersättningsenergi». Styrelsen äger rätt att såsom elektrisk energi från bolagets kraftstationer mellan Boren och Kungs Norrbysjön uttaga den energi, som kan alstras medelst vatten, vilket tappas på grund av styrelsens föreskrift utöver bolagets behov, och som sålunda föranleder ersättningsenergi från styrelsen, varande styrelsen icke skyldig ersätta dylik energi med större avgift, än som faktiskt föranledes på grund av ökade kostnader för bolaget för personal och förbrukningsmaterial.

Bolaget är skyldigt att utan ersättning vidkännas den förändring i fallhöjden mellan sjön Boren och Kungs Norrby sjön, som kan förorsakas av variationer i avtappningen mellan Vättern och Boren, ävensom det intrång för övrigt å bolagets egendom invid Boren, som kan bliva en följd av dylik variation.

De rättigheter, som enligt denna paragraf tillagts styrelsen, utgöra å bolagets i Brunneby socken belägna fastigheter — nämligen skattelägenheten Nääs kvarnar och såg med tillhörigheter, $\frac{1}{16}$ mantal frälse säteri Hammarsmedstorp, bolagets andel i frälseutjorden Klakorp med mjölkvarn och ålfiske ävensom bolagets andel i det under Hyttan lydande ålfiske i Motala ström eller det s. k. lanfisket vid Husbyfjöl, benämnt Hyttans fiske — lagda besvär och last till förmån för kronan såsom ägare till under styrelsens förvaltning nu ställda, i Motala, Vinnerstads, Brunnebys, Ljungs och Vreta Klosters socknar belägna fastigheter och strömfall; och äger kronan att till säkerhet för denna upplåtelse erhålla servitutsinteckning i bolagets nyssnämnda fastigheter.

§ 15.

Det effektbelopp, som enligt § 4 tillkommer bolaget, skall tillhandahållas bolaget från kronans anläggningar, så länge driften uppehålls vid kronans blivande kraftstation mellan Vättern och Boren.

Avtalets giltighetstid.

Skulle driften vid denna kraftstation nedläggas, skall bolaget, därest styrelsen ej föredrager att leverera den bolaget tillkommande energien från annan kraftstation, vara berättigad att därför erhålla skadestånd med belopp, uppgående till värdet vid tiden för driftens nedläggande av de strand- och vattenområden, vilka tillkommit bolaget före i § 1 omförmälda försäljning. Därest överenskomelse icke kan träffas om beloppet av det skadestånd, som under angiven förutsättning skall tillkomma bolaget, skall beloppet bestämmas av en skiljenämnd i enlighet med gällande lag om skiljemän.

§ 16.

Skulle meningsskiljaktighet uppstå mellan styrelsen och bolaget angående tolkningen eller tillämpningen av detta kontrakt, skall, med undantag dock för vad i § 13 och § 15 är bestämt angående skiljedom, saken hänskjutas till en opartisk, sakkunnig tremannanämnd eller institution, om vilken kontrahenterna enas, eller som, om detta ej sker, utses av överståthållarämbetet i Stockholm. Skulle kontrahent icke åtnöjas med det avgörande, som träffas av sålunda utsedd sakkunnig nämnd eller institution, är han berättigad att inom en månad efter han därav erhållit del draga frågan under domstols prövning. Har ingendera kontrahenten inom nämnda tid instämt saken till domstol, är det beslut, som meddelats av nyssnämnda tremannanämnd eller institution, ovillkorligen bindande för kontrahenterna.

Skiljedom.

§ 17.

Detta kontrakt får icke utan styrelsens skriftliga medgivande till annan övergå och ej heller i kronans fastigheter intecknas.

Därest bolaget före den 1 januari 1918 sådant påfordrar, skall styrelsen till bolaget avlämna en till verkstaden ställd förbindelse av innehåll, att, därest bolaget icke fullgör sin skyldighet att enligt mellanvarande kontrakt till verkstaden

leverera intill 1,200 kilowatt, skall styrelsen till verkstaden å den verkstaden tillhöriga, till styrelsens ledningsnät anslutna kabel direkt fullgöra bolagets nämnda leveransskyldighet i den omfattning och enligt de tekniska bestämmelser, som angivas i nämnda kontrakt. Bolaget skall likväl fortfarande uppbära betalningen för energileveransen, men styrelsen är berättigad att minska kraftleveransen till bolaget med samma energibelopp, som av verkstaden uttages.

§ 18.

Detta avtal upphör att vara för parterna bindande, därest icke Kungl. Maj:t genom nådigt brev före den 1 juli 1917 förklarat sig godkänna detsamma.

Av detta kontrakt hava två lika lydande exemplar upprättats och utväxlats.
Stockholm den 23 febr. 1917. Stockholm den 23 febr. 1917.

Kungl. Vattenfallsstyrelsen

F. Vilh. Hansen.

Fr. Malm.

Motala Ströms Kraft-Aktiebolag

J. A. Sundling.

Under förutsättning av bolagsstämmans godkännande.

Herr disponenten J. A. Sundlings egenhändiga
namnteckning bevittna:

Axel Jacobson. Hugo Landelius.